

RAQAMLI TRANSFORMATSIYA SHAROITIDA BOSHLANG'ICH TA'LIM O'QITUVCHILARINING KASBIY KOMPETENSIYALARINI RIVOJLANTIRISH METODIKASINI TAKOMILLASHTIRISH

Sobirova Saydiniso Odiljon qizi

Farg'ona shahar 5-maktab o'qituvchisi

<https://doi.org/10.5281/zenodo.21956470>

Annotatsiya. Mazkur tezisda raqamli transformatsiya sharoitida boshlang'ich ta'lim o'qituvchilarining kasbiy kompetensiyalarini rivojlantirish masalasi yoritilgan. Bugungi kunda ta'lim jarayoniga raqamli texnologiyalarning jadal kirib kelishi boshlang'ich ta'lim o'qituvchisidan nafaqat fan va pedagogik bilimlarga, balki zamonaviy raqamli vositalardan samarali foydalanish, axborotni izlash va tahlil qilish, elektron ta'lim resurslarini yaratish hamda o'quvchilarning raqamli kompetensiyalarini shakllantirish bo'yicha yetarli ko'nikmalarga ega bo'lishni talab etmoqda. Shu nuqtayi nazardan o'qituvchilarning kasbiy kompetensiyalarini rivojlantirish metodikasini zamonaviy talablar asosida takomillashtirish muhim pedagogik vazifalardan biri hisoblanadi.

Kalit so'zlar: raqamli transformatsiya, boshlang'ich ta'lim, o'qituvchi, kasbiy kompetensiya, raqamli kompetensiya, pedagogik faoliyat, raqamli texnologiyalar, metodika, ta'lim sifati.

Kirish. Hozirgi davrda jamiyat hayotining deyarli barcha sohalarida raqamli texnologiyalarning keng qo'llanilishi ta'lim tizimiga ham sezilarli ta'sir ko'rsatmoqda. Ayniqsa, ta'lim jarayonini raqamlashtirish o'qituvchining kasbiy faoliyatiga qo'yiladigan talablarning o'zgarishiga sabab bo'lmoqda. An'anaviy pedagogik yondashuvlar bilan bir qatorda elektron ta'lim resurslari, interaktiv platformalar, multimedia vositalari va sun'iy intellekt asosidagi texnologiyalardan foydalanish zarurati ortib bormoqda. Boshlang'ich ta'lim bosqichi bolaning keyingi ta'lim faoliyati uchun asos bo'lib xizmat qilishi bilan alohida ahamiyatga ega. Shu sababli boshlang'ich sinf o'qituvchisining kasbiy tayyorgarligi va zamonaviy pedagogik texnologiyalarni qo'llay olish qobiliyati ta'lim samaradorligini belgilovchi muhim omillardan biridir. Raqamli transformatsiya sharoitida o'qituvchining kasbiy kompetensiyasi tushunchasi ham mazmunan kengayib bormoqda. Endilikda o'qituvchi o'z fanini yaxshi bilishi bilan birga raqamli ta'lim muhitida ishlash, elektron resurslarni tanlash va ulardan maqsadli foydalanish, o'quvchilarning individual imkoniyatlarini hisobga olish hamda ta'lim natijalarini zamonaviy vositalar yordamida baholash kompetensiyalariga ham ega bo'lishi lozim.

Boshlang'ich ta'lim o'qituvchisining kasbiy kompetensiyasini rivojlantirish bir martalik jarayon emas, balki uzluksiz davom etadigan pedagogik jarayondir. O'qituvchi o'z faoliyati davomida yangi texnologiyalarni o'rganib borishi, ularni mavjud pedagogik tajribasi bilan uyg'unlashtirishi va ta'lim jarayonida samarali qo'llashi zarur.

Raqamli transformatsiya sharoitida boshlang'ich ta'lim o'qituvchisining kasbiy kompetensiyasini bir necha o'zaro bog'liq tarkibiy qismlar asosida ko'rib chiqish mumkin. Bular, avvalo, pedagogik, metodik, kommunikativ, axborot va raqamli kompetensiyalardir.

Pedagogik kompetensiya o'quvchilarning yosh va psixologik xususiyatlarini hisobga olgan holda ta'lim-tarbiya jarayonini tashkil etish bilan bog'liq. Metodik kompetensiya esa dars maqsadiga mos metod, vosita va texnologiyalarni tanlash hamda ulardan samarali foydalanishni nazarda tutadi. Raqamli kompetensiya o'qituvchining raqamli vositalar va elektron ta'lim resurslaridan pedagogik maqsadda foydalanish qobiliyatini ifodalaydi.

Raqamli kompetensiyaning muhim tarkibiy jihatlaridan biri axborot bilan ishlash madaniyatidir. Boshlang'ich ta'lim o'qituvchisi internet va elektron manbalardan olingan ma'lumotlarning ishonchligini baholashi, o'quv mazmuniga mos resurslarni saralashi hamda ulardan foydalanishda mualliflik huquqi va axborot xavfsizligi talablariga rioya qilishi zarur. Ayniqsa, kichik yoshdagi o'quvchilar bilan ishlashda shaxsiy ma'lumotlarni himoya qilish, xavfsiz

raqamli muhit yaratish va bolalarda axborotdan mas'uliyatli foydalanish ko'nikmalarini shakllantirish o'qituvchining zamonaviy kasbiy tayyorgarligining muhim qismiga aylanmoqda.

Raqamli texnologiyalar boshlang'ich ta'limda o'quvchilarning individual xususiyatlarini hisobga olish imkoniyatlarini ham kengaytiradi. O'qituvchi elektron topshiriqlarni o'quvchilarning tayyorgarlik darajasi, o'zlashtirish sur'ati va bilish ehtiyojlariga moslashtirishi, zarur hollarda qo'shimcha material yoki murakkablashtirilgan vazifalarni taqdim etishi mumkin. Bunday differensial yondashuv o'quvchilarning ta'lim jarayonidagi faolligini qo'llab-quvvatlaydi va o'qituvchidan raqamli vositalarning pedagogik imkoniyatlarini puxta anglagan holda foydalanishni talab qiladi.

Shu jihatdan qaraganda, boshlang'ich ta'lim o'qituvchilarining kasbiy kompetensiyalarini rivojlantirish metodikasini takomillashtirishda faqatgina texnik ko'nikmalarni shakllantirish bilan cheklanib qolmaslik kerak.

Muhimi, raqamli texnologiyaning ta'lim maqsadiga qanchalik mos kelishi va o'quvchining ta'lim olishiga qanday ta'sir ko'rsatishini anglashdan iborat. Masalan, boshlang'ich sinf darslarida interaktiv topshiriqlar, elektron taqdimotlar, videomateriallar, onlayn testlar va ta'limiy o'yinlardan foydalanish o'quvchilarning darsga bo'lgan qiziqishini oshirishi mumkin. Biroq bunday vositalardan foydalanish darsning asosiy pedagogik maqsadini almashtirmasligi, aksincha, uni amalga oshirishga xizmat qilishi lozim.

Tadqiqot nuqtayi nazaridan boshlang'ich ta'lim o'qituvchilarining kasbiy kompetensiyalarini rivojlantirish metodikasini takomillashtirish uchun quyidagi yondashuvlardan foydalanish maqsadga muvofiq:

- o'qituvchilarning mavjud raqamli kompetensiya darajasini aniqlash;
- aniqlangan ehtiyojlar asosida individual rivojlanish yo'nalishlarini belgilash;
- amaliy mashg'ulotlarda raqamli ta'lim vositalaridan foydalanish;
- pedagogik va raqamli kompetensiyalarni birgalikda rivojlantirish;
- elektron ta'lim resurslarini mustaqil yaratish ko'nikmalarini shakllantirish;
- o'qituvchilarning o'z faoliyatini tahlil qilish va baholash imkoniyatlarini kengaytirish;
- tajriba almashish va kasbiy hamkorlik muhitini rivojlantirish.

Mazkur jarayonda amaliy yo'naltirilgan topshiriqlardan foydalanish ayniqsa muhimdir. Chunki o'qituvchi raqamli texnologiya haqida nazariy ma'lumotga ega bo'lishi bilan birga uni real dars jarayonida qo'llay olishi kerak. Masalan, muayyan mavzu bo'yicha elektron didaktik material yaratish, interaktiv topshiriq ishlab chiqish yoki o'quvchilar bilimini raqamli vositalar yordamida baholash kabi vazifalar o'qituvchining amaliy kompetensiyasini rivojlantirishga xizmat qiladi. Shuningdek, kasbiy kompetensiyalarni rivojlantirishda reflektiv yondashuvdan foydalanish ham samarali hisoblanadi. O'qituvchi o'z darsini tahlil qilishi, qo'llagan raqamli vositalarning samaradorligini baholashi va keyingi faoliyatida qanday o'zgarishlar qilish kerakligini aniqlashi orqali kasbiy rivojlanishning uzluksizligini ta'minlaydi.

Raqamli transformatsiya sharoitida boshlang'ich ta'lim o'qituvchisining kasbiy rivojlanishi raqamli vositalarni tanlash, ulardan pedagogik vaziyatga mos foydalanish va olingan natijalarni tahlil qilish ko'nikmalari bilan chambarchas bog'liq. O'qituvchi har bir raqamli resursning didaktik imkoniyatini dars maqsadi, o'quvchilarning yosh xususiyatlari va o'quv materiali mazmunidan kelib chiqib baholay olishi zarur. Bunday yondashuv raqamli texnologiyalardan foydalanishni tartibli va maqsadga yo'naltirilgan pedagogik faoliyatga aylantiradi.

Boshlang'ich sinflarda raqamli vositalardan foydalanishda o'quvchilarning diqqat, qabul qilish va mustaqil ishlash imkoniyatlarini hisobga olish alohida ahamiyatga ega. Interaktiv topshiriqlar, vizual materiallar, qisqa videolar va elektron mashqlar mavzuni tushunishni yengillashtirishi, o'quvchilarning faolligini oshirishi mumkin. Shu bilan birga, o'qituvchi raqamli faoliyat hajmini me'yorlashtirishi, uni og'zaki muloqot, yozma mashqlar, kuzatish va amaliy faoliyat bilan uyg'unlashtirishi lozim. Bu o'quv jarayonining muvozanatini saqlashga xizmat qiladi.

Kasbiy kompetensiyalarni rivojlantirish metodikasida o'qituvchilar uchun amaliy tajriba almashish mexanizmlarini yaratish ham muhimdir. Metodik seminarlar, ochiq darslar, onlayn hamjamiyatlar, o'zaro dars kuzatuvlari va elektron portfoliolardan foydalanish o'qituvchilarga yangi metodik yechimlarni o'rganish, o'z tajribasini boshqalar bilan solishtirish va samarali usullarni amaliyotga joriy etish imkonini beradi. Bunday hamkorlik kasbiy rivojlanishni individual faoliyat doirasidan chiqarib, jamoaviy tajriba va o'zaro o'rganish bilan boyitadi.

Shu asosda boshlang'ich ta'lim o'qituvchilarining kasbiy kompetensiyalarini rivojlantirish metodikasi diagnostika, rejalashtirish, amaliy faoliyat, refleksiya va natijalarni baholash bosqichlarining uzviy bog'liqligiga tayangan holda tashkil etilishi maqsadga muvofiq. Dastlab o'qituvchining mavjud kompetensiya darajasi va kasbiy ehtiyojlari aniqlanadi, keyingi bosqichda rivojlanish yo'nalishlari belgilanadi va tegishli raqamli-metodik topshiriqlar amalga oshiriladi. Yakuniy baholash va refleksiya esa o'qituvchining keyingi kasbiy rivojlanish yo'nalishlarini aniqlash imkonini beradi.

Xulosa qilib aytganda, raqamli transformatsiya sharoitida boshlang'ich ta'lim o'qituvchisining kasbiy kompetensiyalarini rivojlantirish ta'lim sifatini oshirishning muhim shartlaridan biridir. Zamonaviy o'qituvchi pedagogik va metodik bilimlar bilan bir qatorda raqamli texnologiyalardan maqsadli va samarali foydalanish kompetensiyasiga ham ega bo'lishi zarur. Shu sababli o'qituvchilarning kasbiy kompetensiyalarini rivojlantirish metodikasini takomillashtirishda nazariy bilim va amaliy faoliyatning uzviyligini ta'minlash, individual ehtiyojlarni hisobga olish, raqamli vositalardan pedagogik maqsadda foydalanishga o'rgatish hamda o'z-o'zini rivojlantirish imkoniyatlarini kengaytirishga alohida e'tibor qaratish lozim. Mazkur yondashuv boshlang'ich ta'lim o'qituvchilarining kasbiy tayyorgarligini yangi talablar asosida rivojlantirish, ta'lim jarayonining samaradorligini oshirish va o'quvchilarga zamonaviy ta'lim muhitini yaratishga xizmat qiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. O'zbekiston Respublikasi. "Ta'lim to'g'risida"gi Qonun. O'RQ-637-son, 2020-yil 23-sentabr.
2. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "Raqamli O'zbekiston – 2030" strategiyasini tasdiqlash to'g'risidagi Farmoni. PF-6079-son, 2020-yil 5-oktabr.
3. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining ta'lim va pedagog kadrlar tayyorlash tizimini rivojlantirishga oid farmon va qarorlari.
4. UNESCO. Global Education Monitoring Report. Technology in education: A tool on whose terms? Paris: UNESCO, 2023.
5. Redecker C. European Framework for the Digital Competence of Educators: DigCompEdu. Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2017.
6. OECD. Digital Education Outlook 2023: Towards an Effective Digital Education Ecosystem. Paris: OECD Publishing, 2023.